

МЕЖДУ ТЕКСТА И КОНТЕКСТА

говорят преводачите на кратки разкази

Запис със съкращения на дискусиата, организирана от издателство СОНМ на 16 ноември 2016 г. в зала 4 на НДК., с преводачите на деветте сборника с разкази, публикувани в рамките на проекта на „Разказът – един пренебрегнат жанр“, подкрепен от Програма „Креативна Европа“ на ЕС

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Водещ:

Дария Карапеткова

доцент в катедра „Романистика“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ и ръководител на италианския модул към магистърска програма „Преводач-редактор“ в същия университет

Участници:

Тодорка Минева

главен редактор на издателството
и преводач от френски език

Светла Кьосева

преводач от унгарски

проф. д-р Правда Спасова

преводач от полски

доц. д-р Рени Йотова

преводач от френски

Русанка Ляпова

преводач от сръбски

Рада Шарланджиева

преводач от босненски

доц. д-р Добромир Григоров

преводач от чешки

Красимир Кавалджиев

преводач от френски

► **Д. К.** Тази вечер ни събира много интересната тема на проекта на издателство СОНМ „Разказът – един пренебрегнат жанр“, подкрепен от Програма „Креативна Европа“ на ЕС. След малко ще стане ясно защо инициаторът и основният двигател на проекта Тодорка Минева е избрала такава тема за своя проект и по какъв начин това е провокация и към читателите, и към преводачеството. Преди всичко обаче, за да ви потопя малко в атмосферата на вечерта, ми позволете да започне с едно не лирично, а прозаично, по-скоро литературоведско отклонение, с най-изящното обяснение в любов към жанра на разказа, което лично на мене напоследък ми е попадало: „Разказът е изненада, тръпка от едно разкритие, иронично свидетелство за дребните катастрофи от ежедневието, трагикомично сближаване на отстоящи и привидно несъвместими преживявания, среда за проникновени, непредвидени асоциации, сегмент от една верига загадъчни сходства с миналото, препредаване на моментни и летливи спомени, жива зона на мъртви неща, които понякога се завръщат в характерната за изкуството тържествуваща симбиоза. Разказът е сонда, бормашина, пробива ограничени теренни участъци, екзистенциален, исторически, митичен, и вади от тях на повърхността дълбинни сокове и есенции. [...]

Ето защо разказът, който абсорбира действителността и я представя в непознати перспективи, като сглобява и ретушира в един монтаж, който тази действителност деформира и пресъздава, понякога по неведоми начини, иска за себе си читатели, тренирани на нюансите, на детайлите, на блясъка на незавършеното и изплъзващото се, на най-неосезаемите утаявания на повествователната нишка. Читатели с усет към уликите, които да разбират, без да трябва да им се смели цялото съдържащо се в историята познание. Включително и по тази причина в разказа в крайна сметка се крие сякаш най-интимната и тайна идентичност на един писател. Едно недокоснато ядро, все още неизбухнало. [...] Накрая едно предупреждение: разказът е леко огнестрелно оръжие, с него трябва да се борави внимателно, защото може и да убива.“ - Проф. Марино Бионди, из предговора към: „Съвременни италиански разкази“, В. Търново: Фабер, 2011, пр. мой.

А сега, за начало, нека чуем ръководителя на проекта Тодорка Минева.

► **Т. М.** Добър вечер, благодаря на всички, които в тази мразовита вечер са предпочели гласовете на онези, които обикновено остават в сянката на авторите, които превеждат – ако книгата е хубава, то читателят е уверен, че авторът е добър, ако не е – обикновено решава, че преводачът е лош. Когато преди две години пристъпихме към този проект, основният ни двигател беше, че в съвременната европейска литература разказът все повече се еманципира от мястото си на второстепенен жанр и все повече езикови експерименти и по-непосредствена реактивност на новите социални, етически и естетически реалности, пред които е възправен съвременният човек, намират изражение именно в разказа. И понеже аз от много време работя с преводачите, които виждате от двете ми страни – само Рада Шарланджиева превежда за пръв път за нашето издателството, естествено беше да се обърна към тях, да се доверя на техния литературен вкус, на езиковата им подготовка и на тяхното познаване на съответните национални литератури и да ги помоля да подберат автори и сборници с разкази, писани през последните две десетилетия на новото столетие и извоювали си значимо място в националното литературно пространство, достатъчно смели експериментатори с езика, със сюжетите, със съотношението между текста и по-широкия социален контекст. Резултатът са деветте сборника с разкази на Иржи Кратохвил, Светислав Басара, Бернар Коман, Каролин Ламарш, Горан Симич, Карол Фив, Януш Рудницки, Едина Сворен, Варужан Восганян. Тъй че концептуалната рамка бе зададена от Издателството, но конкретните книги бяха препоръчани от тук присъстващите преводачи. Досега в рамките на проекта ни гостуваха четирима европейски писатели. Предстои гостуването на босненеца Горан Симич и на белгийската писателка Каролин Ламарш. А

сега нека доц. Дария Карапеткова продължи по същество с преводачите на кратки разкази от нашия проект.

► **Д. К.** Акцентът на вечерта е преводаческата гледна точка към работата по представените книги, ще ви предложа да се насочим към този ъгъл на наблюдение, страст, която, надявам се, споделяме всички в тази зала. Бих искала да започна с преводача на „Бърненски разкази“ на Иржи Кратохвил – един доста пълнокръвен сборник, с шестдесет разказа. Тъй такава численост предполага разнообразие и различни нишки в подбора, бих искала да се обърна към Добромир Григоров да каже няколко думи за цялостния облик на сборника, за тематиката и стилистиката му.

► **Д. Г.** При обсъждането на идеята за проекта ми мина през ума, че никога няма да се озова в компанията на преводачи – франкофони, чехофони, сърбофони..., които трудно биха се събрали заедно в съответните национални центрове, където се представя някое национално литературно събитие. Разказът ни издърпва от националната принадлежност, тази вечер нашите писатели не са само представители на някоя национална литература, повечето от тях бягат от тази тежоба. Изборът ми на Иржи Кратохвил бе продиктуван от неговата увереност в непрестанното въздействие на добре разказаната история. Той непрестанно се движи между литературата и металитературата, но никога не се отказва от жанра на разказа. Сюжетът, случката, историята са винаги онова, което ни връща към литературата и прави литературата жива. Кратохвил е участник в дебата в чешката литература за постмодерната литература, но никога не се е изказвал в подкрепа на гласовете за смъртта на литературата, а просто разказва истории. Независимо дали в разказите му ще намерите истории, които героизират персонажите, или ще откриете тривиални сюжети. „Бърненски разкази“ излязоха през 2006, през 2015 Кратохвил издаде втора книга с тяхното продължение. Те са писани по различно време, но независимо от това за мене е важно, че червената нишка, който обединява разказите, е насладата от разказаната история. Ще си позволя да ви предложа нещо, подобно на това, което правят, когато се съберат двама меломани с общ вкус – те обсъждат от което парче да започне да слуша тавата онзи от тях, който не я познава, в този смисъл вие имате две възможности – почти половината от книгата е съставена от кратки разкази, от две до четири страница, тоест това е едната възможност, другата е да започнете с първите, най-дългите прозаични късове, които изискват повече спокойствие. Тоест като техника на разказване тази книга е подобна на супермаркет, където има от всичко.

► **Д. К.** Има от всичко и от еспресивна и езикова гледна точка и след малко

ще попитам доц. Григоров за някои от подробностите за формалните аспекти на разказите. Сега обаче бих искала да поставя един въпрос на доц. Рени Йотова, „Всичко отминава“ - това е заглавието на Вашия сборник, оптимистично или песимистично е то, типично ли е за вашия автор жанровото ориентиране към разказа?

► **Р. Й.** Заглавието е по-скоро носталгично, във всеки от тези разкази се разказва за някаква травма, която в определен момент от живота на героите изплува отново. Още първият разказ ни среща с една жена, която изпитва доволство от това да плува, разказва колко щастливо е преминал животът ѝ, но се намеква, че трите ѝ деца не са равнопоставени и се прокрадва нишката за семейна тайна, която тя няма да разкрие никому, а ще си умре заедно с нея. Треньорът на футболния отбор в един от разказите се отказва от поста си по средата на един мач. Тоест в това „Всичко отминава“ се прокрадва мисълта, че нещо изплува от живота, което ни не белязало дълбоко, това и обединява разказите – размишлението около тайната, семейната тайна, какво е да си баща, защо наследяваш човека, към когото не си чувствал истинска синовна близост, какво означава това наследство. Авторът се опитва да свърже тези разкази, колкото и да са различни героите в тях. Може би е добре да кажа няколко думи и за самия Бернар Коман и защо именно тази негова книга е включена в поредицата на издателство СОНМ. Аз съм съгласна с това, което каза Добромир Григоров, че тези автори не са толкова национално обвързани. Бернар Коман е такъв пример, защото той е швейцарец по произход, който е живял дълго в Италия, а после във Франция. Избрах тази книга, защото през 2011 година получава Гонкур за разкази, което количествено се изразява в тираж между 300000-500 000 екземпляра на френския пазар. Коман е преводач, редактор в изд. „Съой“, журналист, неговата страст е футболът.

► **Д. К.** А сега бих искала да обърна внимание на името на Светислав Басара, автор, който също е представен у нас с предишни свои книги, и то отново в превод на Русанка Ляпова, така че тя е преводачка, опознала езика и своеобразията в писането на Басара, волю-неволю.

► **Р. Л.** Първо искам да кажа, че работата ми с разкази ми е особено любима, затова с огромно удоволствие приех поканата на Тодорка Минева. Басара има преведени два романа, единия от мен, другия от моята колежка Жела Георгиева. Но много исках да го представя като автор на разкази, той е много различен в тези разкази, не познавам лично Басара. Как се чувствах между тайниците на това, което той пише – не мога да кажа, не ми бе уютно сред тези текстове, защото той е с доста сложен език, трудностите в него бяха

няколко: сборникът се състои от две части, първата част са по-кратките разкази, бих ги нарекла метафизични и експериментални разкази, те са от един сборник, т. нар. „Изчезващи разкази“, на границата на изчезващия смисъл, на изчезващия контекст, освен това Басара се увлича от мистичното, източните философии, за мен беше много трудна тази амалга от философски идеи, които той вкарва в своите разкази. Но пък победата е сладка, когато я има. Втората част от разказите се доближават до онова писане, с което той е познат в романите си, в тях той мистифицира различни исторически събития, В експериментаторството си стига дотам, че повтаря един разказ два пъти, като го преобръща и го дава в два варианта. Забележителен автор, не знам дали би могъл да бъде интересен за всеки, но си струва човек да опита да чете Басара.

► **Д. К.** Заглавието на един от разказите на Басара – От-чая-ние от мента. Това може да ви създаде очаквания за тези разкази. Госпожо Минева, иска да ви попитам – откакто имахме натрапчивото усещане, че разказът действително е жанр, останал в сянка в последните години и предполагам, че това е съвпаднало с оформянето на идеята за този проект, не ви ли се струва, че точно в последните няколко години, дали това започна с присъждането на Нобеловата награда за литература на Алис Мънро през 2013 г. за разкази с мотивация от страна на Нобеловия комитет именно, че тя издига в световен план реномето на разказа като жанр, дали заради прекрасните сборници с разкази, които излязоха на български през последните няколко години, включително вашата поредица, не мислите ли, че това положение започва лека-полека да се променя?

► **Т. М.** И слава Богу, ако е така. Мисля обаче, че не толкова насърчаването чрез литературните награди, дори Нобеловата награда и Гонкур за разказ във Франция, изиграха някаква роля, колкото достигането на жанра на романа до своеобразен пароксизъм, вече не пишем романи, защото така ни идва и защото трябва да опишем една история на стотици страници, а защото това се чете и така иска издателят. Дори уважавани западни издатели сключват договори с успешни свои романисти за романи с еди колко си хиляди думи. Тоест в някакъв момент комерсиализацията на жанра започна да го ограничава откъм възможности. И все повече автори – оригинални, нерядко начинаещи автори, не могат да пробият, пишейки романи, защото пазарът е пренаситен, а след шумен успех със своя първи роман (на франкофонската литературна сцена съществува своеобразен култ към т. нар. успешен първи роман) и потъване в забрава при втория, започват да експериментират в други жанрове и по-специално с разкази. Да не говорим, че с роман се обозначават открито поредица от разкази, свързани от някаква

обща тема или протагонист, новели от по 100-120 страници, мемоари и биографии и какво ли още не.

► **Д. К.** А вашата авторка Карол Фив разбра ли, че едно от определенията, които вие давате на нейния стил, е доста голямата степен на разговорност в този сборник и какво мисли тя по този въпрос?

► **Т. М.** Карол Фив всъщност си поставя това за цел и го признава. На такъв език са написани и по-сетнешните ѝ творби и дори детските ѝ книжки – в тях голямата травма, трагичната човешка история се разкрива чрез един привидно сив и равен език. В същото време предизвикателството към мене като преводач бе да внуша зад тази сивота драмата, травмата, смисъла, защото историите са изключително сериозни, скрити зад едно на пръв поглед лековато говорене с шаблони, с общи места, заиграване със социални реалии, култа към идеалите на потребителското общество, видите ли, ние може и да сме нещастни, но трябва на всяка цена да покажем колко сме щастливи, успешни, реализирани, защото така трябва, защото това ни казват рекламите. Това бе предизвикателството – как чрез сивия и равен език да успее да предам на български драмата.

► **Д. К.** Когато говорим за разговорен език, можем да се плъзнем още по-натък в скалата на разговорността, достигайки до жаргона, до намесата на вулгарното. В тази връзка ми прави впечатление, че разказите на Януш Рудницки допринасят за разсъжденията по темата за преноса на такъв тип стилистика на български. Затова въпросът ми към проф. Правда Спасова е: как се отнесохте Вие към тази характеристика на Вашите текстове.

► **П. С.** Рудницки е едно предизвикателство към преводача, а въобще и към публиката. Той поставя твърде важни въпроси пред преводача, първият от тях е как да се превеждат идиомите от чуждия език на нашия. Нещо, в което много често се спъваме и за което има много неприятни примери – като не просто превеждане, а пренасяне на идиом едно към едно, ако си спомняте криминалетата на Богомил Райнов, там непрекъснато се повтаряше: „Той се напи като дупка“. Което на френски звучи добре, само че на български никой не говори така и се внася една странна лексика, непозната на читателя. Още по-голямо предизвикателство са вулгаризмите, с които далеч не самоцелно, а напротив, вкарвайки ни в един много сериозен разговор, жонглира моят автор. Ще си позволя да ви прочета само два абзаца, в които той сам поставя въпроса за превода: не се извинявам, мисля, че възрастта ми ми дава индουλгенция, а човек, за да превежда адекватно, трябва да забрави, че е раснал в пансион за благородни девици, ако е така, или че се преструва на

израснал на подобно място, ако не е, викторианството трябва да се изтрие от конвенцията на преводача. Викторианството налага рамки, които не са гравивни, ако искаме да сме адекватни на оригинала.

В разказа „В Прага“ Рудницки пише:

„Вера пита Ян. Вера и Ян превеждат на чешки, всеки по половина, избрано от книгите на полския автор, някой си Рудницки, който седи между тях.

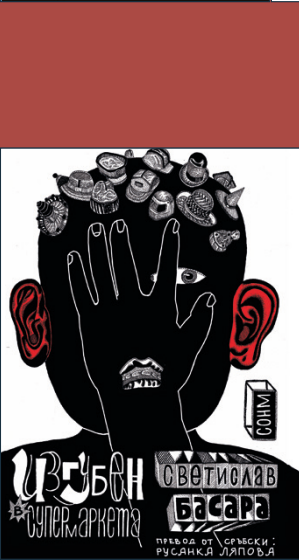
Седнали сме на едно съвсем обществено място, литературното кафене, Вера и Ян се срещат за първи път, преди са се съветвали само чрез мейли или по телефона. Дали „в капчук“ или „в торта“, Вера задава въпроса на Ян така, като че го пита дали ще си поръча кафе или чай. Ян не знае, казва, че също се е колебал, но не е могъл да реши.

Чудят се, Вера казва, че в торта е май по-добре, защото излиза, че тоя хуй чака някой да го лиже или да го издуха, Ян е по-склонен да предпочете капчук – не стига, че хуят стои там, защото няма друг изход, но и отгоре го мокри вода.

Капчук или торта? Завиждат ни не само за вулгаризмите, например: „Ебах ви във ваш'та сублимирана мамица!“, но и за това, което може да се направи с един такъв заебан глагол като „шибам“. Или, обратното, с такъв шибан глагол като „еба“. Наеба, прееба, поеба, заеба, поеба, уж същият кон, а като го дръпнеш малко за юздата (представката) и вече е семантично различен. Те са екстремно „екскрементни“ в псувните, а ние сме по-скоро сексуални. Те са скатологични, като немците, а ние порнографични и как да го превеждаш конгениално тоя полски?

Подхвърлят си такива фрази над главата ми, а аз седя помежду им като... Именно, в торта или в капчук?“

Мисля, че този откъс илюстрира сериозните въпроси пред превода и преводача и ако искаме да покажем пълнокръвния автор, трябва да превеждаме идиомите идиоматично, а вулгаризмите – буквално, защото нямаме право да цензурираме авторите. Забавлявах се, превеждайки Рудницки, и вярвах, че този превод е принос към българското преводаческо изкуство. Не бива да сме плахи, а да боравим с неологизми и да ги поставяме в адекватния за нас смисъл. Сега в Полша възниква думата „нашизъм“ – референция към нацизъм, импликация към „нашето“, и ние не бива да проявяваме плахост, а да възприемаме подобни термини, които биха обогатили смислово и лекси-

кално нашия език, а и нашето мислене.

► **Д. К.** Ето че достигнахме и до темата за политическото, само да вметна, че Януш Рудницки е предимно автор на разкази, тоест много е „у дома си“ в този жанр. Но докато той ми се струва по-предизвикателен, нахакан, политически некоректен дори, а в някои отношения и езиково, автори като Горан Симич включват политическото в тъканта на своята проза по един по-болезнен начин, права ли съм, г-жо Шарланджиева?

Р. Ш. Това е просто наложено от живота, след страшните преживявания от войната, трябваше да мине време, за да се уталожат емоциите и да се разбере безсмислието като смисъл на всичко преживяно. Литературата в Босна и Херцеговина си е наложила невероятен самоконтрол – всичко е пречистено, извисено, превърнато в духовна биография. По този начин литературата на тази страна е страшно силна, разбира се, опряна и на мощната литературна традиция, поне според мен. Горан Симич, като всички писатели в днешна Босна и Херцеговина, е преживял много тежки неща, изкарал е цялата война в обсадено Сараево, сражавал се е в босненската армия в защита на Сараево, но иначе той е босненски сърбин, женен на босненка, това усложнява допълнително неговата съдба, а в драматичен момент довежда до отхвърлянето му и от двете страни – по различни причини. Децата му са третиращи като имащи смесен произход. Познаваме се лично и той ми каза: „Аз съм от тия идиоти, които изкараха цялата война тук и след войната емигрираха“. Драмата на това поколение, на всичко, което е станало, е още по-голяма след края на войната. Психологически по-голяма. Защото враждите не утихват, те вече се превръщат в политически опозиции и се оказва невъзможно да живееш в страна, където враждебността е така силна по една или друга причина. Писателите там са си наложили като че ли едно мълчание, в разговор с тях няма да чуеш история, страшна история, освен ако не е пречистена през литературата. Горан Симич е преди всичко поет, има два сборника с разкази, след войната емигрира в Канада, с помощта на Сюзан Зонтаг, която е била по време на войната в Сараево. Познава го от театъра, Симич пише и драми, а театралният живот в Сараево дори през войната не е секвал. След войната Зонтаг мобилизира целия Пенклуб на Канада и Симич заминава с писателска стипендия, през 2013 година се връща в Сараево. Тази книга е определяна от литературната критика като явление в следвоенната босненска проза, тя включва различни по стилистика разкази, обединени от лирическият герой, те могат да се четат като роман. Напоследък попадам все по-често на романи, построени мозаечно, а тук имаме обратното – лирическият герой ги обединява в единна, мащабна картина. Силни разкази.

► **Д. К.** Господин Кавалджиев, моето лично усещане, което вероятно мнозина от присъстващите споделят, по отношение на вашата преводаческа работа, е, че вие сте от тежкоатлетите на нашата преводаческа гилдия. Тоест обичате предизвикателствата, интересните преводачески проекти. С какво белгийската писателка Каролин Ламарш ще остане във вашето съзнание като елемент от вашата творческа биография.

► **К. К.** Може би защото първата книга, която прочетох от нея, ме отблъсна, но „Столетницата“, която преведох за издателство СОНМ, е първата ѝ книга в проза, която е публикувана. Както често се случва, в България първо се превеждат последните произведения на някой нашумял автор, а после – първите му творби. И тогава читателят си казва: „Ама то всичко е било заложено в първата му книга“. Така е с Мишел Уелбек, така е и с Каролин Ламарш. Първо Атанас Сугарев преведе „Денят на кучето“, втората ѝ книга, получила престижната белгийска награда „Росел“, където проличава, че тази авторка успява да приеме различни самоличности, което отличава писателя от повествователя. След тази книга тя изпадна в само-мазохистични писания, аз започнах с едно от тях „Нощта следобед“, за влеченията на главната героиня към подобни неща. Там тя не пада по-долу от полския автор, само че без това измерение на вулгарния език. Нейното писане е много изискано, дори когато описва непристойна сцена, тя си остава изтънчен писател. Постепенно тази вълна в творчеството ѝ затихна и тя написа една книга „Писма от Студената страна“, тоест Белгия. За мен тя си остава белгийска авторка, макар че я публикуват две от най-престижните френски издателства Галимар и Минюи, действието в нейните книги се развиват в Белгия, самият климат – в Белгия имат един израз: „днес времето е белгийско“, сиреч вали ситен дъждец, небето е схлупно, там така е през цялата година, само на Голяма Богородица грейва малко слънце, ако мога да си послужи с хипербола, – та значи самият този климат сякаш създава едно мрачно умонастроение, завърших СУ с магистърска теза за белгийския символизъм, тоест за града в белгийския символизъм, точно градът на символизма е матрицата на това самоусещане, там е мрачно, тъмно, с криви улички, героят е тъжен. Имам чувството, че моите преводи, дори поръчковите, говорят помежду си, сякаш някаква висша сила ги определя или аз откривам някакви връзки, в един от разказите на Каролин Ламарш открих буквално мотиви от „Мъртвата Брюге“ на Роденбах, без авторката съзнателно да е отпращала към алузията. Може би това е белгийскостта, макар че този мотив го има и в английската литература, сигурно защото и там постоянно вали. На път за насам четох един френски писател Марсел Беалю, който минава за нещо като сюрреалист, макар и по-късен, и попаднах на сходни описания на град, в късна вечер, с тъмни фенери, дъждец, с мрачни хора-автомати, това ми напомня и

за Чавдар Мутафов, неговите марионетки, мотива за хората, задвижвани от някаква чужда, външна, висша сила. Същото е и при Ламарш, настроението във всички разкази е тъжно, но без оплакване, макар че човек вижда колко е гаден светът. Констативно. Нещастни любови, без сладникав привкус, без съзливост, просто виждаме как човекът е дошъл на тази земя, за да страда.

► **Д. К.** Много интересен акцент върху белгийскостта на вашата авторка. Което ме подсеща да попитам Светла Кьосева за унгарскостта на нейната авторка Едина Сворен.

► **С. К.** Първо искам да кажа няколко думи как стигнах до нея. Преди няколко години в Музея за литература в Будапеща се състоя една конференция с подобна тематика за разказа и там в продължение на два дни се обсъждаха проблемите на пазара, който не приемал разкази, на издателите, които не публикували разкази, пък те и писателите не ги пишели, щото нямало кой да ги публикува и купува, а пък и читателите били отвикнали да четат разкази. Стана дума и за маскировките на разказите като романи, венец от истории, свързани с общ протагонист. Там между докладите имаше и четения. Едина Сворен ме впечатли с един свой разказ от публикуваната си наскоро дебютна книга. Купих си книгата със спокойствието, че и без това няма да я превеждам, след като няма интерес. Така че когато Тодорка Минева ми предложи участие в проекта, имах готов отговор. Това е първата книга на Сворен, след това тя издаде още две книги с разкази, едната от които получи Европейска награда за литература. Сворен е от авторите, които са започнали с разкази, пишат разкази и нямат намерение да изоставят разказа като жанр. Тоест не следва класическия път на писателите – стихотворения, разкази и накрая роман, увенчаващ творческото дело.

► **Д. К.** Г-жо Минева, може би е време да започне и втората част на проекта – „Разказът – един привилегиран жанр“?

► **Т. М.** Вече сме почнали тази втора част с публикуването на един разгул от разкази на фламандския писател Петер Верхелст, чиято преводачка Анета Данчева седи на втория ред в тази зала. Този път решихме да представим по-сюрреалистични, по-странни разкази, които експериментират не само с езика, но и с образността, така че този жанр в нашето издателство е на почит. Искях само да допълня за книгата на Светла Кьосева, че преводът беше труден и защото Един Сворен пише андрогинно, някои от разказите са повече от скандални и когато не се разбира кой кого изоставя, кой при кого остава, кой си тръгва с детето, мога да си представя как си е играла Светла Кьосева, защото за мен като редактор най-лесното беше да добавя пояс-

нения – кога женски, кога мъжки род, на които тя не се съгласи, опитвайки се да запази неопределеността, преследвана от авторката. Нейният превод ми се видя един от най-трудните за превод текстове, които някога съм чела, най-вече заради тази недефинираност на писането.

► **Д. К.** Да, спокойно можете да върнете микрофона на Светла Кьосева, защото с оглед и на нашата студентска публика тази вечер, бих искала да ви попитам какво предприехте по повод андрогинността на писането.

► **С. К.** Опитях се да следвам текста и той сам по себе си предложи решения, трябваше много да се внимава – впрочем това е нещо, с което унгарските автори много си играят, тъй като на унгарски език няма мъжки и женски род. Не винаги е възможно, но могат да се направят опити да се запази това своеобразие и да се съхрани докрай неяснотата. Самата авторка заяви, че и тя не знае пола на протагонистите си. Колкото до унгарскостта – като цяло унгарските писатели са доста мрачни, те не виждат никаква сигурност в бъдещето, това може би се дължи на тази изолираност на унгарския език, който непрекъснато се страхува от изчезване, от изчезването на нацията като такава, така че това е характерна нишка в унгарската литература, някои мои приятели са ми казвали: „Стига с тези мрачни книги от унгарски писатели, няма ли нещо по-свежо“. Но такава е истината. В тази книга Един Сворен влиза под кожата на хора, които са отхвърлени, отритнати от обществото, по различни причини, и ние чуваме вътрешния монолог на тези герои, които външно са кротки и примирени, а вътрешно отреагирват на случващото се около тях и ясно го разбират. Писателят сякаш взема гласа на онези, които нямат глас или не се решават да изразят своята позиция.

► **Д. К.** Връщайки Ви отново към лабораторната част от превода, в „Брундершафт“ ме впечатли обилното присъствие на да-конструкцията във вашия превод. Само ще ви прочета един пример:

„Да вони лимоновата кора, пепелта, консервата от скумрия и всичко това, взето заедно, да бъде тривиално.

Да избърше праха, да измие пода в антрето, да изглади спалното бельо за гости. Да чисти в обратен ред, неопитно и с погнуса.“

Може би тези конструкции също водят началото си от характера на унгарския, който за неунгариста са непривични.

► **С. К.** В унгарския език това е инфинитивна конструкция, която е безлична.

Звучи и императивно, като един външен поглед към действието. Характерното за сборника беше, че във всеки разказ имаше различна граматична особеност.

► **Д. К.** Направи ми впечатление, че във всички книги вие, преводачите, едва ли сте се радвали на комфорта на хомогенността.

► **Р. Ш.** В моя случай нямаше езикова хомогенност, не и стилистическа, не и формална, но все пак книгата е обединена от лирическото аз на автора. Така че веднъж като се намери призмата, независимо колкостенна е тя, в моя случай има един център – лирическото аз, иначе като форма имаме дори разказ, който е типичен европейски сюрреализъм, имаме и разказ-балкански микс от абсурдизъм и реализъм и пр.

► **П. С.** Искам да си защита малко автора. Не оставайте с впечатлението, че при Руднишки става дума само за жаргонни изрази, това не е Чарлз Буковски. И слава Богу. Това е един дълбок и много различен автор в различните разкази. Това беше и една от трудностите – всеки лирически герой в отделните разкази е различен, говори на различен език, от различно културно ниво е, така че това винаги е проблем при сборник с разкази.

► **Д. К.** Бих искала да върна разговора към Светислав Басара. Забелязах, че в разказите му преминава една свързваща нишка, която изисква хомогенността на преводаческите решения.

► **Р. Л.** Дотолкова доколкото разказите са разделени на два цикъла, да, в първите разкази има последователна авторова стратегия да деструктурира разказа на ниво разказ, на ниво персонаж, за да се стигне до ниво реч и дума. В този смисъл тези разкази са свързани помежду си, явяват се еднакви герои, проследяват се идеята за повторителността на света, за невъзможността да избегнеш съдбата, която включва повторителни действия. Втората част е обединена от друг тип преливане, свързано с последователността на авторовата стратегия да се съмнява в истинността на действителността и да я мистифицира, дори да я фалшифицира. Това са две разказвачески стратегии, използвани систематично, но има и доста разлики между отделните разкази на ниво настроение – първите са песимистични и мрачновати, мистични, вторите имат по-ироничен привкус.

► **Д. К.** Великолепна е иронията в разказите на Басара. Един цитат за илюстрация:

„Светислав Басара вкъщи ли е?“

„Не – отвърща майка ми. – Няма го от два дни.“

Боже, къде ли съм?

Говорейки за хомогенността впрочем, бих искала да обърна внимание на една друга свързваща нишка в тези издания, а именно коричното оформление и илюстрациите на тези издания, които са великолепни и изключително разпознаваеми. Поздравления за автора на кориците Борис Праматаров. Връщайки се към писателската самоирония, не мога да не отбележа, че тя е много застъпена при Кратохвил. И също така вероятно една от ключовите думи, които читателят би могъл да открие за себе си като похват в тези разкази сякаш е диалогът, диалогът с читателя, диалогът като начин на конструиране на разказ.

► **Д. Г.** Моето гледане на всичко, което превеждам, е претопено през преподавателската ми дейност и полезността на един превод за рецепцията на чешката литература у нас. Не съм negliжирал преводачеството, но половината ми глава е някъде другаде. На мен Кратохвил ми хареса с това, че е изключително ерудиран автор, от когото вече има четири преведени книги на български, ако Катохвил бе имал друга съдба, навярно успехът на творчеството му щеше да е равен на този на един Кундера. Кратохвил харесва постмодерното писане, но и обича да си играе с него. За него разказът е прекрасен механизъм за игра – с историята, да внимаваме как тя може да си играе с нас, и всичко това в името на литературата. Той ми допадна, защото споделям неговия оптимизъм, че литературата няма как да умре, защото докато тя ни разказва истории, а тя няма да престане да прави това, ние ще имаме нужда от нея и ще имаме нужда да четем. По различни причини в момента в Чехия е твърде модерно да се говори за Средна Европа като за източник на новата идентичност, нещо, което дава лицето на тази идентичност на чехи, словаци, поляци, унгарци след 1989 г. Ако попитате литератори от Чехия какво е средноевропейска литература, за мен техните отговори не са задоволителни – може би това е свързано с липсата на ясни пространствени ограничения, защото всички ние, които живеем на полуостров, имаме ясно очертани граници от водата, която ни спира, и сушата, докато там границите са по-размити. Кратохвил не страда от тази културна мода да се изживява като средноевропейец и с това той много си е надскачил средата, което е още един аргумент да ви го препоръчам. В продължение на казаното от Правда Спасова, ще ви прочета няколко реда, много важно е един превод да заживее и с неологизмите, с думичките, които може да въведе в българския

език: разказът се казва „Склипче“:

„Нашата история започва още през първата фаза на немската окупация, тоест преди атентата срещу Хайдрих. По това време Цирил Склипек притежаваше фабрика за играчки в Бърно, на улица „Цейл“. Бяха класически дървени играчки, много модерни, задвижваха се с пружина и електрически ток, имаше и играчки, които всъщност не бяха играчки, а закачливи, зловни и злонамерени предмети, нали всички сме виждали такива: пукащи цигари и гърмящи цигарета, лъжици, с които не можете да си изядете супата, пружиниращи гумени паяци, жужащи комари на батерии, които се поставят под легло, пърдящи топчета, предвидени да се слагат върху стол, мастилени петна за покривки, разтворими кучешки фъшкии и така нататък. Съвременниците си спомнят, че в Бърно на тези играчки им казваха склипчета, спомнят си и това, че фабриката на Склипек беше вдъхновила бърненския лекар и писател Иржи Шефъл да напише детективската книга „Убиецът на души“, чиято история се случва някъде в Америка. По-лошото обаче беше, че зловредните играчки вероятно са вдъхновили и съдбата на фабриканта. Това, което му се случи, всъщност беше едно зло склипче.“

► **Д. К.** Искам да попитам доц. Йотова, през призмата на сборника, преведен от Вас и изобщо Вашето познаване на литературните процеси във франкофонския свят, смятате ли, че напоследък се засилва тенденцията на автобиографизъм в писането?

► **Р. Й.** Благодаря за въпроса, който наистина много подхожда на моя автор. Може би ще се върна и на онова, което бе коментирано по повод хомогенността, Бернар Коман е изключително хомогенен в своята книга, и на стилистично, и на тематично ниво. На стилистично ниво това е книга за носталгията, може би носталгия по възможното. Силата на разказите в стилистичен аспект е, че те играят с алюзията, недоизказаното, тишината, това, което читателят трябва да се досети. Въпреки че разказвачите са различни, нотката на тъга се прокрадва у всички. Тематично това са разкази за семейния роман, дори по смисъла на Фройд, изключително застъпен в съвременното френскоезично писане, особено във Франция. Аз-фикцията е особено популярна.

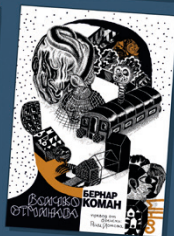
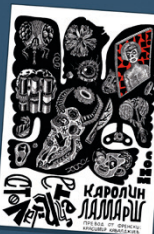
► **Д. К.** Впрочем в много от сборниците повествованието се води от първо лице. Дори това да е формално, набива се на очи.

► **Р. Й.** Да, това е изключително засилена тенденция в съвременната френска литература. За мен Бернар Коман е много повече френски писател,

отколкото швейцарски. В тези разкази единствената алюзия за Швейцария е позоваването на швейцарския писател Рамю с романа му „Красотата на земята“, комуто принадлежи и прочутата му фраза: „Аз имам правото да пиша зле“. Писането е изчистено, опростено, без излишни стилистични ефекти. Коман е близък и до италианската литература, усещат се и такива веяния. Последният разказ е тревожно предупреждение, в „Повреда“ се разказва за една публична виртуална библиотека, книгите в която могат да бъдат четени само на екран, но токът спира и хората се оказват затворени в тази библиотека, последната фраза в разказа гласи: „А ако токът никога не дойде?!“ Едно силно послание за бъдещето на литературата и писаното слово.

Между текста и контекста – говорят преводачите на кратки разкази

Дискусия с преводачите на деветте сборника с разкази, публикувани от Издателство СОНМ през 2016 г. в рамките на проекта „Разказът – един пренебрегнат жанр“, подкрепен от Програма „Креативна Европа“ на ЕС. Водещ: доц. д-р Дария Карапеткова.

16 ноември 2016 г.
Начало 18 часа
Зала номер 4 на НДК

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union